

Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik Harcamalarının Analizi¹

Analysis of Social Security Expenditures in the Anti-Poverty

Serdar ŞAHİN *
Dilara AHLATCI **

ÖZ

Sübjektif niteliği dolayısıyla farklı şekillerde ifade edilen yoksulluk kavramı betimsel açıdan, kabul edilebilir asgari yaşam standardını sürdürmekteki yetersizlik olarak ifade edilmektedir. Bu haliyle bakıldığında dünya nüfusunun önemli bir kısmı yoksulluk kavramının ifade ettiği sınırlar içinde yaşamını sürdürmektedir. 2020 yılı ile birlikte dünya genelinde ortaya çıkan KOVİD-19 pandemi süreci yoksulluk olarak ifade edilen kavramla küresel mücadelenin önemini tüm dünyanın gözleri önüne sermiştir. Gelişmiş ülkelerde dahi ortaya çıkan sağlık sektörüne yönelik eksiklikler yoksul ülkelerde insanlık adına tarihe not düşülmesi gereken bir durum almıştır. Oysaki; paternalist bir yaklaşımla hareket etmesi gereken devletler vatandaşlarının gelecek yaşamlarının garanti altına alınmasına yönelik tedbirleri almakla yükümlüdürler. Bu noktada kişileri ileride karşılaştıkları risklere karşı koruması bakımından sosyal güvenlik sistemleri etkin bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda ülkemizde de yoksulluğun azaltılabilmesi için sosyal güvenlik sistemine son dönemde reform niteliğinde önemli uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ülkemizde yoksullukla mücadelede sosyal güvenlik harcamalarına yönelik politika önerisi amacıyla 2010-2017 dönemine ait 32 ülkenin veri setinde sosyal güvenlik harcamalarının gayri safi yurt içi hasıla içindeki oranı, gini katsayısı, istihdam, kişi başına düşen milli gelir ile maddi yoksulluk arasındaki ilişki ele alınmış olup veriler Panel Veri Analiz Sistemi'nde incelenmiştir. Sonuç olarak kamu bütçesinden sosyal güvenlik sistemine ayrılan payın artırılmasının yoksullukla mücadelede önemli bir araç olduğu görülmüştür. Ancak sosyal güvenlik sisteminin yalnız kamu bütçesinden beslenmesi kamu ekonomisi açısından sürdürülebilir bir politika değildir. Bu nedenle kendi kendini destekleyen ve sürdürülebilir yeterlik seviyesine sahip bir sosyal güvenlik sisteminin kurulmasının önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER

Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Sosyal Güvenlik Harcamaları, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

Because of its subjective quality the concept of poverty, which expressed in different ways, is expressed in descriptive terms as the inability to maintain an acceptable minimum standard of living. In this aspect, significant part of the world's population survive lives within the limits expressed by the concept of poverty. The Covid-19 pandemic process, which has emerged worldwide with the year 2020, has revealed of global struggle with the concept expressed as poverty. Even in developed countries, deficiencies in the health sector have taken a situation in poor countries that should be written down history in the name of humanity. Yet, states that must act with a paternalistic approach are obligator to take measures to guarantee the future lives of their citizens. At this point, social security systems play an active role in terms of protecting people from future risks. In this context, in order to diminish poverty in our country, in the social security system important reform practises have been implemented recently. In this study, purpose of proposing a policy on social security expenditures in the anti-poverty in our country 2010-2017 period of 32 countries the social security expenditures in rate of GDP, gini coefficient, employment, the relationship between per capita income and material deprivation is handled and examined in the Panel Data Analysis System. As a result, increasing share from the public budget to social security system has been seen as an important in the anti-poverty poverty. But, feeding the social security system only from the public budget is not a sustainable policy in the way of the public economy. Therefore, it is concluded that is important to establish a social security system have a self-promoting and sustainable level of competence.

KEYWORDS

Poverty, Poverty Reduction, Social Security Spending, Panel Data Analysis

Makale Geliş Tarihi / Submission Date	Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance
24.02.2021	02.06.2021
Atf	Şahin, S. ve Ahlatci, D. (2021). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik Harcamalarının Analizi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 24 (2), 307-322.

¹ Bu çalışma Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde kabul edilen "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik Harcamalarının Analizi: Türkiye Örneği" başlıklı yüksek lisans tezinden geliştirilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, serdarsahin@ibu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2869-8231

** dilaraahlatc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3931-2584

GİRİŞ

Günümüzde yoksulluk, ülkemizin olduğu gibi dünyanın diğer ülkelerinin de önemli bir sorunu haline gelmiştir. Yaşanan hızlı sermaye birikimi ve sanayileşme ağırlıklı büyüme modellerinin gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler yapması dolayısıyla yoksulluğa kalıcı bir çözüm bulma arayışları ivme kazanmıştır.

2019 yılının son aylarında ortaya çıkan ve tüm Dünya'yı etkisi altına alan Kovid-19 salgını ulusların sağlık sistemleri, ekonomileri ve yaşamları üzerinde kriz etkisi yaratmıştır. Yaşanan bu şok gelişmeler karşısında ortaya çıkan krizi atlatabilmek ve yoksulluğun tırmanışa geçmesi ve derinleşmesini önlemek için ülkeler bir dizi destek ve tedbir paketleri hazırlamışlardır.

Çalışmamızın temel sorunsalı yoksulluk ve yoksulluğun asgari seviyelere indirilebilmesi için yapılması gerekli sosyal güvenlik harcamalarına yönelik politika önerileridir. Bu kapsamda çalışmada öncelikle yoksulluk kavramı üzerinde durulacak ve yoksulluğun önlenmesine yönelik önlemler tartışılacaktır. Bu kapsamda insanların hayatında önemli bir yer tutan Sosyal Güvenlik olgusu üzerinde durulacak ve sosyal güvenlik harcamalarının yoksullukla mücadelede önemi belirlenerek Türkiye için politika önerisinde bulunulacaktır.

1. KAVRAMSAL AÇIDAN YOKSULLUK, YOKSULLUĞUN TÜRLERİ VE SOSYAL GÜVENLİK

Yoksulluk; yoksul olma, yoksunluk, sefillik, fakirlik ve yetersizlik gibi kelimelerle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Genel olarak yoksulluk; insanların temel ihtiyaçlarını karşılayacak en az hayat standardına bile sahip olamaması şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2005). Dünya Bankası yoksulluğu daha çok parasal gelir açısından tanımlamakta ve belirli bir gelir düzeyinin altında kalan kişileri yoksul olarak saymaktadır (Dünya Bankası, 1991). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ise yoksulluğu; insani gelişme için gerekli olan olanaklardan (hayat boyu sağlık, ortalama bir yaşam tarzı, özgürlük, kendine güven vb.) mahrum olma şeklinde tanımlamaktadır (UNDP, 2016).

Yoksunluk; maddi yoksunluk, sosyal yoksunluk ve çoklu yoksunluk olarak gruplandırılmaktadır. Maddi yoksunluk denildiğinde beslenme, giyinme, ev gereçleri, yerleşim, sağlık gibi alanlarda ortaya çıkan gereksinimlerden en az üçünün karşılanamaması durumudur. Sosyal yoksunluk; çalışma hakları, sosyal uyum, sosyal kurumlardan yararlanma, eğitim ve dinlenme alanları olarak belirlenirken, çoklu yoksunluk ise tüm bu alanlardaki olumsuzlukları kapsamaktadır. Yoksunluk, yoksulluk ile iç içe olarak etkileşim halindedir. Bu bakımdan yoksunluk yoksulluk üzerinde oldukça önemli etkenlerden biridir (Ak,2016: 303).

Ülkeler, kendileri açısından yoksullukla mücadelede değişik politikalar izlemekle birlikte, günümüzde global bir sorun haline gelen yoksulluk, ülkeler üstü bir mücadeleyi gerekli hale getirmiştir. Temel amacı yoksullukla mücadele etmek olan Dünya Bankası, 1990 yılına kadar yoksullukla ilgili yapmış olduğu çalışmalarda yoksulluğun salt parasal gelir yetersizliği boyutu üzerinde durmuş, 1990 yılındaki çalışmasında ise yoksulluğu; “*asgari yaşam standardını sürdürmekteki yetersizlik*” olarak tanımlamıştır. Ancak bugünkü akademik kaynaklar, yoksulluğa çok daha geniş bir açıdan bakarak parasal yetersizliğin ötesinde çok boyutlu bir kavram olarak ele almaktadırlar. Yoksulluğun nedenlerini ana hatlarıyla; gelir dağılımında adaletin bozulması, enflasyon, kayıt dışı ekonomi, işsizlik, düşük eğitim seviyesi, olumsuz sosyoekonomik koşullar, göç ve gecekondulaşma ile hane halkı büyüklüğü şeklinde gruplayabiliriz.

Yoksullukla mücadelede önemli bir araç olan sosyal güvenlik kavramı ilk olarak işçi haklarından doğmuştur. Başlangıçta işçileri korumayı amaçlayan sosyal güvenlik düşüncesi, bugün çok kapsamlı ve modern nitelikli bir güvenlik sistemi haline gelmiştir. Sosyal güvenlik; insanın doğumundan ölümüne kadar hatta kişinin ölümüyle dahi geride kalanları açısından bir ilişkiyi kapsayan süreçtir (Demir ve Canbay, 2013: 452).

Sosyal güvenlik insanın karşılaşacağı tehlikelerden dolayı ortaya çıkan olumsuz ekonomik sonuçlara göre emniyetinin sağlanmasıdır. Yani kişiye bu gibi durumlar karşısında gelir garantisi sağlamak suretiyle muhtaç duruma düşmemesi için güvenlik altına almaktadır. Yoksulluk kişilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamamasından dolayı kişileri muhtaç hale düşürebilmektedir. Öte yandan sigorta sistemiyle kişilerin yoksulluktan ve muhtaç olmaktan kurtarmaktadır. Sosyal güvenliğin sağlayacağı gelir garantisi yoksulluğun azaltılmasına olumlu katkı sağlamaktadır (Daşlı, 2018: 535).

Bireyler hayatları boyunca pek çok mesleksi, fiziksel, sosyal ve ekonomik risklerle karşılaşabilmektedirler. Bu bakımdan karşılaşılan risklerin ortadan kaldırılması, bireyler üzerinde bırakacağı olumsuz etkilerin minimum düzeye indirilmesi ya da neticelerinin onarılması önem taşımaktadır. Diğer yandan da kişilerin insan haysiyetine yakışır, huzurlu ve mutlu bir hayat devam etmesini sağlayan bir sisteme ihtiyaç duyulmuştur (Talas, 1997: 398).

Yoksulluğun çeşitli şekillerde tanımı yapılmakla birlikte genel olarak yoksulluğun türlerini şu şekilde gruplayabiliriz:

a. Mutlak Yoksulluk

Fertlerin ya da hanehalkının en temel gereksinimlerini karşılayabilecek gelirinin olmamasıdır. Söz edilen yoksulluk sınırının belirlenmesinde iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Bunlardan ilki; asgari yaşam standardını sağlayacak minimum gıda harcaması, ikincisi ise; minimum gıda harcamasına ilave olarak barınma, giyinme, sağlık, ısınma, eğitim gibi temel ihtiyaçları da dikkate alınarak yapılan hesaplamalardır (Yılmaztürk, 2016: 771).

b. Göreli Yoksulluk

Kişilerin, toplumun ortalama refah düzeyinin altında kalması durumudur (Ensari, 2010: 10). Göreli yoksullukta, kişi veya hanehalkı, toplumda oluşturulan refahtan yeterince yararlanamadığından dolayı bir üst gelir grubuna göre fakir sayılmaktadır.

c. İnsani Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'na göre; kişilerin gelir yetersizliği yanında, temel sosyal hizmetlerden de mahrum kalması halini ifade etmektedir (UNDP, 2016).

d. Küresel Yoksulluk

Dünya'da uygulanan liberal politikalara bağlı olarak az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin artması ile kişilerin gelir seviyesinde derin farkların ortaya çıkması halini ifade etmektedir (Ak, 2016: 302).

e. Öznel Yoksulluk

Kişilerle yapılan anketler vasıtasıyla kendilerini yoksul görüp görmedikleri ortaya çıkarılmakta ve böylece öznel yoksulluk çizgisi belirlenmektedir (Topgöl, 2013: 281).

f. Kentsel Yoksulluk

Kentlerde yaşamını sürdüren bireylerin eğitim, sağlık, barınma, güvenlik, sivil haklar ve kamu hizmetlerinden tam olarak yararlanamamalarıdır (Gürler H., 2010: 137).

g. Kronik Yoksulluk

Dünya Sağlık Örgütü tarafından ortaya atılan bir yoksulluk türü olan kronik yoksulluk, olağanüstü yoksulların durumunun beş yıldan fazla devam etmesi ve düzeltilememesi olarak tanımlanmaktadır (DPT, 2001).

h. Çalışan Yoksulluk

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre; çalışan bireylerin çabaları sonucunda elde ettikleri ücretlerinin yoksulluk sınırının altında kalmasıdır (Ak, 2016: 303).

ı. Kır Yoksulluğu

Ekonomik dönüşümlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Tarım kesiminde çalışan gizli işsiz² kimselerin kentleşme ile işsizler kategorisine geçmeleri anlamına gelmektedir (Dumanlı, 1996: 125).

i. Gelir Yoksulluğu

İnsanların hayatlarını devam ettirebilmeleri ve minimum hayat kalitesini yakalayabilmeleri için bireylerin veya hanehalkının yeterli gelir seviyesine ulaşamamasıdır (Aktan ve Vural, 2002: 6). Sözü edilen yoksulluğun uzun bir süre devam etmesi sonucunda ise maddi yoksulluk ortaya çıkmaktadır (Uysal ve Genç, 2019: 1).

j. Çok Boyutlu Yoksulluk

Bugüne kadar yoksulluk, geçimi sağlamak için gerekli gelirden mahrum kalma şeklinde tanımlanmıştır. Oysaki çok boyutlu yoksulluk, ekonomik olma yanında ekonomik olmayan kültürel, sosyal ve eğitim gibi ihtiyaçları karşılamaktan, teknolojik imkanlara kavuşamamaktan dolayı yoksun olma durumudur. Bu yoksulluk türünü ölçmek için "Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi" kullanılmaktadır. Çok Boyutlu Yoksulluk

² Gizli işsizlik: Ekonomide çalışıyor gibi görünmesine rağmen üretime hiçbir katkısı olmayan kişilerin yarattığı durumdur. Özellikle tam gelişmemiş ülkeler de görülür. Sebebi, sermaye ve organizasyon eksikliğidir.

Endeksi 1997 yılından itibaren İnsani Yoksulluk Endeksi'nin yerine kullanılmaya başlamıştır. Bu endeksle yoksulluğun etkisi ve yoğunluğu ele alınmaktadır. (Karaca ve Gökçek, 2014: 2). ÇBYE, farklı yerler ve etnik gruplarda çok boyutlu yoksulluğun oluşumu hakkında bilgi vermektedir (<https://www.undp.org/>).

2. TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARI VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

Sosyal güvenlik, kişilerin ekonomik ve sosyal gereksinimlerini içermesi, bulunduğu zamanın ve geleceğinin devlet tarafından güvence altına alınması bakımından önem taşımaktadır. Sosyal güvenlik ayrıca aile ve çocuk, hastalık, kaza, yaşlılık, analık, işsizlik, ölüm ve sakatlık gibi alanlarda yaşanan gelir kayıplarının giderilmesi ve gider artışlarının karşısında kişilerin güvenliklerinin sağlanması anlamına gelmektedir.

Sayılan bu hizmetlerden dolayı sosyal güvenlik harcamalarının yoksulluğu azaltmada önemli bir yeri vardır. Yapmış oldukları hizmetler ve harcamalar bakımından yoksullukla mücadele eden kurumları şu şekilde sıralayabiliriz:

a- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

İlk defa 1934 yılında 2450 sayılı kanunla İş ve İşçiler Bürosu olarak kurulmuş olup, 1945 yılında 4763 sayılı kanunla ismi Çalışma Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Yakın tarihimizde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olan kurum günümüzde ikiye ayrılarak hizmetine devam etmektedir.

Bakanlığın görevlerini sosyal hizmetler, çalışma ve aile işleri oluşturmuştur. Bu hizmetler; (www.m.bianet.org.tr)

- i. Sosyal hizmetler ve yardımlar konusunda ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirerek bu alanda çalışmalar yapmak.
- ii. Aile yapısının korunması ve refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerinde bulunmak.
- iii. Engelli ve yaşlılara gerekli hizmetlerin sunulması ile onların dışlanmalarını önleyerek toplumsal hayata katılmalarını sağlamak. Ayrıca engellilerin mesleki rehabilitasyonlarını gerçekleştirmek.
- iv. Yardıma ve korunmaya muhtaç kişilere sunulan hizmetlerle yoksullukla mücadeleye katkıda bulunmak.
- v. Sosyal hizmetler ve yardımlar konusunda uluslararası gelişmeleri takip etmek ve bunlardan yararlanmak.
- vi. Ekonominin ihtiyaç duyduğu gerekli insan gücünü temin etmek ve istihdam ortamı yaratmak.
- vii. Çalışanların hayat standartlarını yükseltecek önlemler almak ve mesleki eğitime ağırlık vermek.
- viii. Sosyal adalet ve refahın sağlanabilmesi için gerekli çalışmaları yapmak.
- ix. Çeşitli risklere karşı sosyal sigorta hizmetleri uygulamak ve geliştirmek
- x. Çalışma hayatı ile ilgili istatistiki bilgileri derlemek, onları süratli bir şekilde yayımlamak ve geliştirmek. Böylece bunların izlenecek sosyal politikalara katkıda bulunmalarını sağlamak.

b- Vakıflar Genel Müdürlüğü

1986'da Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne muhtaç kesime sosyal yardım yapma yetkisi verilmiştir.

Türkiye'de vakıf kuruluşlarının tarihi ve işlevleri oldukça eskiye dayanmaktadır. Cumhuriyet Dönemi'nde de vakıflar varlıklarını devam ettirmişlerdir. Vakıf hizmetlerinin; eğitim, sağlık, sosyal yardım, öğrencilere yönelik barınma ve eğitim yardımı, muhtaç ve engellilere aylık bağlanması gibi faaliyetlerden müteşekkil olduğu bilinmektedir.

c- Milli Eğitim Bakanlığı

Bakanlığın hizmetlerini parasız yatılı okul hizmeti ile öğrencilere eğitim araç ve gereçleri, yiyecek, giyecek, harçlık gibi sosyal yardımlar oluşturmaktadır.

ç- Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü

Yüksek öğrenim öğrencilerine burs/kredi verilmesine ilişkin kanun hükümleri gereğince faaliyetlerine devam etmekle birlikte gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yüksek öğrenim gören öğrencilere barınma, burs ve kredi vermektedir.

d- Belediyeler

Belediyeler yoksullukla mücadele ve bölgelerindeki ihtiyaç sahibi kimselere yardım gibi sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Bu hizmetler belediyenin büyüklüğüne ve bütçesine göre değişmektedir.

e- Dernekler

Sivil toplum kuruluşları içinde önemli bir yere sahiptirler. Bunlar devlet örgütü dışında bir takım sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik faaliyetleri gönüllü olarak yürütmektedir. Bu kuruluşlar yeşil örtü kampanyası, hayvanları koruma, sokak çocuklarını koruma gibi alanlarda projeler üretmektedirler. Türkiye’de sivil inisiyatifi temsil eden pek çok sivil toplum kuruluşları vardır. Bunları vasıfları itibarıyla şu şekilde gruplandırabiliriz: Ticaret birlikleri, sendikalar, işveren kuruluşları, hizmet ve üretim birlikleri, yerel idare birlikleri, politik ilgi grupları, dini ilgi grupları ve diğer gruplar. Ayrıca bunları temsil eden pek çok dernek, vakıf ve birlikler mevcuttur (Talas, 2011: 387).

f- Kızılay (Hilâl-i Ahmer Cemiyeti)

14 Nisan 1877’de Mecrûhin ve Marzâ-yı Askeriyye-i İmdad ve Muavenet Cemiyeti (Hasta ve Yaralı Askerlere Yardım Cemiyeti) adı altında kurulmuş olup 1908 yılında Hilâl-i Ahmer (Kızılay) adını almıştır. İlk önemli hizmetleri Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, 1. Dünya Savaşı ve İstiklâl Savaşı günlerinde cephedeki askerlere sunduğu sağlık hizmetleri şeklinde olmuştur (Arslan, 2004: 219). Kızılay geçmişte olduğu gibi günümüzde de gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yaşanan afet ve felaket anlarında sağlık, iaşe ve ibate (yedirme ve barındırma) gibi hizmetler sunarak yoksulluk ve sefaletin önlenmesi için çalışmalarını sürdürmektedir.

g- İş-Kur

Türkiye’de kamu istihdam hizmetlerine dair ilk yasal düzenleme 1936 tarih ve 3008 sayılı İş Kanunu’dur. Kurumun görevi kişinin vasfına göre uygun işleri bulmak ve işverene de işine uygun vasıfta işçi bulmaktır. Diğer bir deyimle işçi bulma kurumu aracı bir kurumdur. Faaliyet olarak; istihdam, işsizliğin önlenmesi, işsizlik sigortası, işçi ve iş bulma hizmetleri yanında aktif ve pasif iş gücü politikalarını yürütme görevini üstlenmiştir (www.işkur.gov.tr).

h- Darülaceze

10 Kasım 1892 tarihinde kurulmuştur. Kurumun hizmetlerini şu şekilde sıralayabiliriz (www.islamansiklopedisi.org.tr):

- ✚ Sokaklarda dilenmekte olan kimsesiz çocukları barındırmak
- ✚ Sakat erkek ve kadınları dilenmekten kurtarmak
- ✚ Yukarıdaki gruplara giren insanların eğitim ve bakımlarını sağlamak.
- ✚ Kuruma alınacak sakat ve kimsesizlerin, din ve milliyet farkı gözetilmeden bakımlarını yapmak
- ✚ Kurumun İstanbul dışında da hizmet verebilmesi için diğer illerde acezehaneler kurmak
- ✚ Sanatkâr olarak yetiştirilecek çocuklar için atölyeler açmak

ı- Darüüşşafaka

1863 tarihinde “Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye” adı ile kurulmuştur. Adından da anlaşılacağı gibi yoksul ve yetim çocukların eğitim ve öğretim ihtiyaçlarına destek amacıyla tesis edilmiştir. Bu derneğin bir özelliği de Türk eğitim tarihinde ilk sivil örgütlenme örneği olmasıdır.

i- Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik (SYDT) Fonu

29/05/1986 tarih ve 6891 sayılı “Sosyal Yardımlaşma ve Teşvik Kanunu” çıkarılmış ve buna bağlı olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kurulmuştur. Fonun amacı;

- Herhangi bir sosyal güvenlik ağına dahil olmayan yoksul ve muhtaç durumdaki vatandaşlara yardım sağlanması
- Sosyal adaleti pekiştirici önlemler alınması
- Gelir dağılımının iyileşmesine katkıda bulunulması olarak tanımlanmaktadır.

Fonun en önemli harcamalarını sağlık desteği programı dahilinde yürütülen halk arasındaki ismiyle “Yeşil Kart” sistemi oluşturuyordu. Bu sistem 2012’de yürürlükten kaldırılarak çıkarılan “Gelir Testi Yönetmeliğine” göre gerçek devlet desteğine muhtaç kişiler tespit edilmiştir. Yani brüt asgari ücretin üçte biri altında kalan kişiler tespit edilmek suretiyle sağlık primleri Aile ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesinden ödenmeye başlanmıştır.

2001’de yaşanan finansal kriz sonrası işsizlik ve yoksulluğun artması sonucunda hükümet yoksulluk konusunda daha etkin ve aktif bir tutum içine girmiştir. Fona aktarılan kaynaklar artırılmış olup yoksullara yiyecek, yakacak ve eğitim yardımlarının miktarı yükseltilmiştir. Bu dönemde ülkedeki yoksul kesime daha sistematik bir yardım yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

j- Sosyal Güvenlik Kurumu

Tanzimat’la birlikte kişilerin emekli olduklarında sosyal güvenliklerinin garanti altına alınması amacıyla modern sosyal kurumlar oluşturulmaya başlanmıştır. Bu amaçla askeri ve sivil memurlar için tekaüt sandıkları kurulmuştur. Buna paralel olarak devlet memurları yanında işçilere yönelik de sosyal güvenlik çalışmaları ve düzenlemeleri yapılmıştır.

1920-1923 döneminde çıkarılan 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının Amele Menafi-i Umumiyesine Furuhtuna Dair Kanun” ile kömür tozlarının satışından elde edilecek para ile çalışanların ihtiyaçları karşılanmak istenmiştir. Ardından çıkarılan 151 sayılı “Ereğli Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun” ile daha kapsamlı bir sosyal güvenlik düzenlemesi yapılmıştır.

03.04.1930 tarihli ve 1580 sayılı “Belediye Kanunu” sosyal güvenlik açısından ayrı bir önem taşımaktadır. 1936 tarihli ve 3008 sayılı “İş Kanunu” ile Türkiye’de ilk kez sosyal sigortaların kuruluşu ve sosyal sigortalara ilişkin temel ilkeler öngörülmüştür (Talas, 1961).

İşçilerin sosyal güvenliklerinin sağlanması amacıyla “ihtiyat ve teavün sandıkları” kurulmuş olup bu sandıklar işçi ve işverenden kesilecek aidatlarla finanse edilmiştir. 1923’de “Amele Birliği ve İhtiyat ve Teavün Sandıkları Talimatnamesi” ile birleştirilen sandıklar, günümüzde faaliyetini sürdüren “Sosyal Güvenlik Kurumu’na” dönüşmüştür.

2006 yılına kadar sosyal güvenlik hizmetleri; Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur tarafından yürütülmekteydi. 2006 yılında çıkarılan 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile yukarıda bahsedilen kurumlar, “Sosyal Güvenlik Kurumu” adı altında birleştirilmiştir. Bu reformla tek bir emeklilik ve sağlık sigortası sisteminin kurulması öngörülmüştür. Aynı zamanda genel sağlık sigortası sisteminin oluşturulması da hedeflenmiştir. Bu amaçla 31.05.2006 tarihinde 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” kabul edilmiş ve Genel Sağlık Sigortası uygulaması 1.1.2012’den itibaren zorunlu olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Tablo 1. 2012-2019 yılları arasında yapılan sosyal yardımların yüzdeler dağılımı (%)

	2012*	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Gıda Yardımları	%15	%6,5	%6,1	%5,8	%5,2	%6	%5,9	%4,6
Barınma Yardımları	%2	%2	%2,8	%2,1	%1	%1,3	%0,87	%0,80
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yapılan Yardımlar	%4	%30	%26,7	%24	%21,2	%19,1	%16,5	%6,64
Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar		%3,1	%7,3	%4,7	%3,3	%3,5	%4	%2,13
Doğum Yardımı				%7	%13,4	%11,7	%11,3	%8,4
Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı		%3,1	%7,3	%0,06	%1,5	%0,13	%0,19	%0,07
Öksüz ve Yetim Yardımı				%0,66	%1,4	%1,33	%1,31	%0,92
Şartlı Eğitim Yardımı	%27	%20,5	%18,7	%19,3	%15	%17	%14,4	%10,8
Öğle Yemeği Yardımı	%16,4	%10	%14,1	%13,4	%12	%15	%18,08	%17
Ücretsiz Ders Kitabı Yardımı	%21,2	%11	%4,1	%7	%6,3	%6,5	%7,8	%15,5
Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması	%3,1	%3,2	%3,1	%4,5	%4,06	%6,7	%8,2	%12,2
Şartlı Sağlık-çocuk Yardımı	%10,1	%9,2	%8,9	%10	%10	%8,6	%8,5	%6,8
Şartlı Sağlık-kadın Yardımı	%0,08	%0,58	%0,42	%0,56	%0,56	%0,38	%0,36	%0,29
Aşevleri	%0,80	%0,50	%0,37	%0,35	%0,37	%0,50	%0,74	%0,79
Terör Zararı Yardımı				%0,24	%4,23	%2	%1,40	%0,60
Evde Bakım Aylığı		%0,13	%0,11	%0,12	%0,13	%0,14	%0,15	%0,14
Elektrik Tüketim Desteği ³								%12,10

*2003-2012 yılları arasında yapılan toplam sosyal yardım tutarı baz alınarak yüzdeler hesaplaması yapılmıştır.

Kaynak: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Faaliyet Raporu, 2019

³ 1 Mart 2019 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Sürekli yardım alan gruplara uygulanan bir sosyal hizmettir. Söz konusu destek, hanehalkında yaşayan kişilerin aylık olarak tüketebileceği elektrik miktarına göre belirlenmektedir.

Sosyal güvenlik sisteminin görevini sorunsuz olarak sürdürebilmesi için gelir-gider dengesinin uyumlu olması gerekmektedir. Gelir-gider dengesinde ortaya çıkan açıkların birçok nedenleri bulunmaktadır. Özellikle pasif sigortalı sayısının aktif sigortalı sayısından fazla olması ve pirim tahsilatında ortaya çıkan olumsuzluklar bu dengeyi bozan en önemli nedenlerdir. Sistemin sağlıklı işleyebilmesi ve açıkların kapatılması için zaman zaman devlet yardımı ve kredilere başvurulmuştur (Sofracı, 2005: 68). Öte yandan emeklilik yaş sınırının düşük olması erken emekliliğe neden olmuş ve böylece sistemi sürdürülemez bir hale getirmiştir.

2006 yılında sosyal güvenlik hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ve yoksullukla etkin bir şekilde mücadele edebilmesi gibi nedenlerle sosyal güvenlik kurumları SGK çatısı altında birleştirilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde; yıllar itibarıyla Sosyal Güvenlik Kurumu'nun (SGK) gelirlerinin artması ile birlikte giderlerinde de bir artış olduğu görülmektedir. Yine giderler gelirlerden daha fazla olup sistem açık vermeye devam etmiştir. On yıllık bir periyodu incelediğimizde içinde en fazla açık veren yılın 2019 senesi olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun nedenleri arasında; emeklilik yaşı, emeklilere yapılan seyyanen zamlar, enflasyon artışı ve yüksek sağlık harcamalarını sayabiliriz.

Tablo 2. Sosyal güvenlik kurumunun toplam gelirleri ve giderleri (Milyon TL)

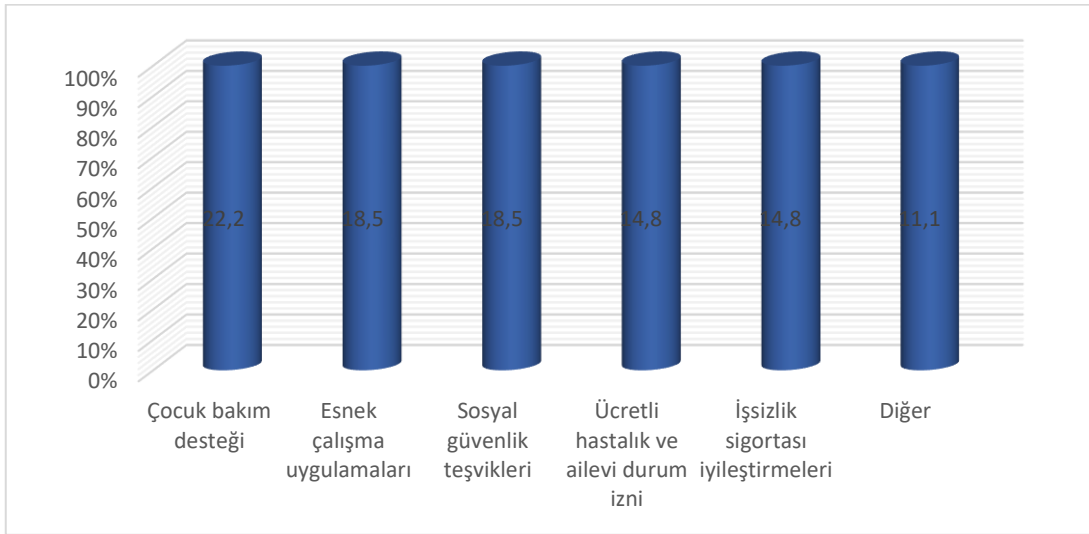
Yıllar	Prim Gelirleri	Devlet Katkısı	Diğer Gelirler	Toplam	Giderler	Açık
2009	52.881	10.879	14.311	78.073	106.775	-28.703
2010	66.763	15.170	13.339	95.273	121.991	-26.724
2011	81.788	21.176	4.829	124.480	140.715	-16.235
2012	96.398	23.537	10.286	142.929	160.223	-17.294
2013	116.855	27.471	6.809	163.014	182.689	-19.675
2014	132.296	30.512	7.105	184.013	204.400	-20.071
2015	153.039	37.526	8.857	220.102	231.545	-11.443
2016	181.306	46.457	9.330	255.880	276.535	-20.655
2017	203.144	51.767	8.293	288.329	312.734	-24.174
2018	246.152	57.560	9.568	386.707	384.961	-15.750
2019	290,197	71,222	8.510	424,200	464,173	-39,945

Kaynak: SGK İstatistiklerinden tarafımızca düzenlenmiştir.

Sosyal güvenlik sisteminde orta çıkan krizler, bütçe uygulamaları ve ekonomi üzerinde istenmeyen etkiler meydana getirmektedir. Buna bağlı olarak yaşanan finansal sorunlar gelir dağılımı ve yoksulluğun artmasına sebep olmaktadır (Atatanır, 2009: 145). Diğer bir ifadeyle SGK açıklarının vergiler ya da hazine borçlanması yoluyla finanse edilmesi durumunda kamu borçlanması artacak ve yüksek faizle sağlanan krediler gelir dağılımını etkileyerek yoksulluk olgusunu artıracaktır (Bedük ve Mete, 2006: 25).

Sosyal devlet olgusunun sosyal güvenliğe yönelik yapmış olduğu kamu harcamaları yoksulluğa olan yaklaşımının belirlenmesinde önemli bir karine olacaktır. Zira, kamu harcamaları devlete ait kaynakların dağılımı ve kullanımını içeren önemli bir maliye politikası aracıdır. Yoksulluğun azaltılması bakımından kamu harcamalarının etkisi doğrudan veya dolaylı olarak gerçekleşebilecektir. Bu kapsamda yoksulluğa müdahale daha çok kişilerin bütçelerine doğrudan katkı sağlamak, onlara mesleki beceriler kazandırmak, girişimcilik faaliyetlerine destek vermek, eğitim, sağlık ve güvenlik alanlarında yapacakları harcamalara yardımcı olmak şeklinde gerçekleşmektedir (Kayalidere ve Şahin, 2014: 64).

2019 yılında, Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve hemen hemen bütün Dünya'yı etkisi altına alan KOVİD-19 salgını Dünya Sağlık Örgütü 11 Mart 2020'de pandemi olarak ilan etmiştir. Bu doğrultuda salgın hastalık nedeniyle ülkeler birtakım önlemler almak zorunda kalmışlardır. Ülkeler kendi tercihleri ve toplumsal yapıları doğrultusunda sokağa çıkma kısıtlaması, fiziksel temastan kaçınılması ve izolasyon gibi farklı önlemler almışlardır. Hasta olan insanlar ve alınan önlemler nedeniyle üretim, tedarik zinciri ve istihdam alanlarında dalgalanmalar meydana gelmiştir. Yaşanan şok gelişmeler karşısında ortaya çıkan krizi atlatabilmek ve Kovid-19 ile mücadele edebilmek için bu kapsamda ülkeler birtakım destek ve tedbir paketleri hazırlamışlardır. Genel olarak bu destek ve tedbirleri; ekonomik ve sosyal destekler, sosyal hareketlilik kısıtlaması ve sağlık sistemini geliştirme oluşturmaktadır.

Grafik 1. Kişilere yönelik ekonomik ve sosyal destek unsurlarının yüzdeler (%) dağılımı

Kaynak: EY CESA Ülkeleri COVID-19 Destek Paketleri Veri Tabanı, 2020 https://www.ey.com/tr_tr/covid-19/. Erişim: 7 Ağustos 2020.

Türkiye’de Kovid-19 sürecinde yapılan sosyal güvenlik uygulamaları ile ilgili düzenlemeler ve yapılan yardımlar;

- Dezenfaktan, eldiven ve maske gibi koruyucu gereçlerin yerli üretimini sağlayabilmek için KOBİ’lere 6 Milyon TL’ye kadar destek verilmiştir.

- Sağlık çalışanları için teşvik ve destekler gündeme getirilmiştir.

- Destek paketi GSYİH’nın %2’si (15 milyar \$) olarak gerçekleşmiştir.

- 26.3.2020 tarih ve 2020/188 sayılı kararla Koronavirüs döneminde “salgından etkilenen işveren ve sigortalı kişilerin mücbir sebep hükümleri kapsamında, prim ödemelerinin ertelenmesine dair” karar alınmıştır. Bu kişilere mart, nisan ve mayıs aylarına ait primlerini kasım ve aralık aylarında ödeyebilme olanağı sunulmuştur.

- Pandemi süresi boyunca devlet kurumları ve özel sektörlerde çalışan insanların bütün tanı ve tedavi hizmetleri SGK tarafından karşılanmıştır. Bu süreçte çalışmaya ara veren işyerlerinin vergi tahsillerinde indirim ve ertelemeler yapılmış, teşvik ve destekler sağlanmıştır. Ülkemizde Kovid-19 ile mücadele kapsamında 13.4.2020 tarih ve 2399 sayılı çıkarılan Cumhurbaşkanı Kararnamesi’nde “herhangi bir sosyal güvencesi olup olmadığına bakılmaksızın tüm kişiler, Sağlık Bakanlığı’nca temin edilecek testler, kitler, tedavi için kullanılacak ilaçlar ve koruyucu ekipmandan ücretsiz faydalanabilecek” diye ifade edilmiştir.

- İşten çıkarma yasağının olduğu dönemde, işverenlerin çalışanları ücretsiz izine çıkarması durumunda devlet bu kişilere İşsizlik Sigortası Fonu’ndan 1.168 TL parasal yardımda bulunmuştur.

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın açıklamasına göre; Türkiye’de 1 Haziran 2020’de normalleşme başlamasıyla birlikte işyerleri açılmaya başlayınca kısa çalışma ödeneği uygulamasının uzatılmayacağı ifade edilmiştir. Bu dönem için yeni bir destek paketi olan “Normalleşme Destek Paketi” açıklamıştır. Yani kısa çalışma ve ücretsiz izin uygulamasından faydalanan işverenler artık normalleşme desteğinden faydalanacaklardır. Şöyle ki; asgari ücretle geçinen bir kişiden toplam (işçi+işveren) 868.19 TL sosyal güvenlik primi kesilmektedir. Bu paketin uygulanması 3 ay boyunca sürmekle birlikte gerekli durumlarda 6 aya kadar uzatılabilecektir. Sigorta primleri ise İşsizlik Sigortası Fonu’ndan karşılanacaktır. Normalleşme desteğinden faydalanan işverenler, destek dönemi boyunca aynı işçi için başka sigorta primi indirimi, teşvik ya da destekten yararlanamaz.

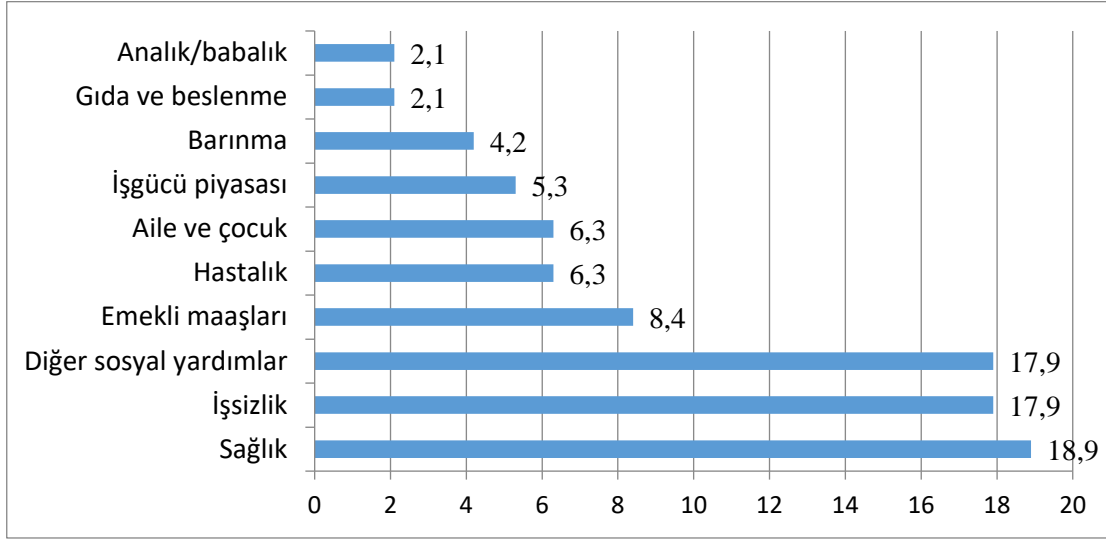
- Taban emekli maaşı 1500 TL’ye yükseltilmiştir.

- Yaklaşık 1,5 ay süren ücretsiz maske satışı, mayıs ayı itibariyle yeniden serbest hale getirilmiştir.

- Pandemi döneminde alınan tedbirler, sosyal korumanın görevlerini kapsamaktadır. Bu dönemdeki tedbirlerin beşte biri sağlıkla ilişkili olmakla birlikte, işsizlik yardımları, düşük gelirli ailelere yapılan yardımlar, emekli maaşlarında yapılan düzenlemeler, hastalık izni veya yardımları, aile yardımları, iş gücü piyasası önlemleri, barınma, gıda ve çocuklu ailelere yapılan yardımlar ile diğer tedbirlerden oluşmaktadır.

Grafik 2. Açıklanan tedbirlerin yüzdesi (%)

Kaynak: Uluslararası Çalışma Örgütü, Sosyal Koruma İzleme Sistemi, 2020 <https://www.ilo.org/ankara/publications/> Erişim: 25 Ağustos 2020.

3. TÜRKİYE'DE MADDİ YOKSUNLUĞUN NEDENLERİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK UYGULAMA ANALİZİ

a. Literatür Araştırması

Gerek ülkemizde ve gerekse dünyanın diğer ülkelerinde birçok çalışma tarafından sosyal güvenlik alanında yapılan harcamalarla yoksulluk arasındaki ilişkiler test edilmiştir. Bunlar:

Levine ve Renelt	Yapmış oldukları <i>regresyon analizinde</i> elliden fazla değişkenin büyüme ile olan ilişkisini ortaya koymuştur. Çalışmada bağımlı değişken olarak kişi başı reel gayri safi yurt içi hasılanın büyüme oranını ele alınmıştır. Çünkü bu oran GSYİH'nın gelir dağılımının bir göstergesi olarak düşünülmüştür. Büyüme ve GSYİH içindeki yatırımlar ile dış ticaretin GSYİH'ya oranı arasında pozitif ve güçlü bir korelasyon olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Levine ve Renelt 1992: 946-959).
Lie, Xie and Zou	1970-1990 yıllarında ülkeler arası kamu harcamalarının gelir dağılımına olan etkisi <i>panel veri analiziyle</i> ele almıştır. İlk ortaya koydukları modelde yalnızca kişi başına gelir, sosyal güvenlik, sağlık, alt yapı gibi kamu harcamalarına yer vermişlerdir. Daha sonraki modele ise dışa açıklık, finansal kalkınma, nüfus artışı gibi bağımsız değişkenleri eklemişlerdir. Analizin sonucunda kamu harcamalarının gelir dağılımındaki adaletsizliği azalttığı bulgusuna ulaşmışlardır (Lie vd.,1999: 23).
Deaton	Hindistan'ın 2000 yılında yoksulluğun bölgelerarası farklılıklarını ortaya koymak için ampirik bir analiz yapmıştır. Çıkan sonuç; bu ülkenin gelişmemiş bölgelerinde (Orissa) yoksulluğun daha yüksek olduğu, gelişmiş bölgelerinde (Jammu ve Kashmir) daha düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır (Deaton, 2003: 5-10).
De Mello ve Tiongson	Seçilmiş 56 ülkenin 1972-1997 yılları arasındaki sosyal güvenlik harcamaları ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi Yatay Kesit Veri Analiziyle incelemişlerdir. Çalışma bulgusunda, gelir eşitsizliği yüksek olan ülkelerde sosyal güvenlik harcamalarının daha az olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Mello ve Tiongson, 2006: 282-305).
Roine, Vlachos ve Waldenström	Seçilen 16 ülkede yapılan sosyal yardımların yoksulluk üzerine etkisini <i>Dengesiz panel modeli ve GLS (Generalized Least Square)</i> yöntemi ile incelemişlerdir. Çalışmada sosyal harcamaların düşük gelir düzeyi olan ülkelerde fayda sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Roine vd., 2009:974-988).
Gebregziabher ve Nino-Zerazua	55 gelişmekte olan ülkenin 1990-2009 yılları arasındaki sosyal harcamalarının (sağlık, eğitim, sosyal koruma gibi) yoksulluk ve insani kalkınma üzerindeki etkilerini <i>IHDI (Eşitsizliğe Ayrılmış İnsani Gelişme Endeksi)</i> modelini ele alarak ve momentler metodunu kullanarak analiz yapmışlardır. Sosyal harcamaların toplumun refahını olumlu yönde etkilediği ve özellikle sağlık harcamalarının çocuk ölüm oranlarının azaltılmasında büyük rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır (Gebregziabher ve Nino-Zerazua, 2014: 51).

Sarısoy ve Koç	2002-2007 dönemini kapsayan çalışmalarında En Küçük Kareler (EKK) yöntemiyle Türkiye’de kamu sosyal transfer harcamalarının yoksulluğu azaltmada kırsal ve kentsel bölgelerdeki etkilerini analiz etmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre; kırsal bölgelerde yoksulluk oranının kentsel bölgelere göre daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır (Sarısoy ve Koç 2010 : 338).
Kızılgöl ve Demir	2002-2006 yıllarına ait veri seti kullanılarak <i>Logit Yöntemi</i> ile yoksulluğun analizini yapmışlardır. Yoksulluğu belirleyen unsurlar 2002-2006 Hanehalkı Bütçe Anketi’nden alınmıştır Kızılgöl ve Demir (2010: 24). Analiz sonucunda, hanehalkı reisinin yaşı ve eğitim seviyesi arttıkça yoksulluk riskinin azaltmakta olduğu ve kırsal kesimde yaşayan hanehalkı yoksulluğunun da daha yüksek seviyelerde seyrettiği ortaya çıkmıştır (Kızılgöl ve Demir 2010: 28).
Hazman	1980-2005 dönemi için adaletli gelir dağılımının sosyal güvenlik harcamaları arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiş ve toplam kamu harcamalarının seviyesini de analizinde dikkate almıştır. Çalışmasında <i>Vektör Hata Düzeltme ve Zaman Serileri E-views 5.0</i> kullanarak analiz yapmıştır. Elde edilen bulgulara göre; Gini katsayısı arttıkça gelir dağılımını iyileştirme politikalarının kamu harcamalarını etkileyebileceği sonucuna varılmıştır (Hazman, 2011: 209).
Gümüş ve Çelikay	26 adet istatistikî bölge açısından (İBBS2) sosyal harcamalar ile yoksulluk verileri arasındaki ilişkiyi <i>Statik Panel Veri Analizi</i> ile incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre; ülkemizde bölgeler itibarıyla gerçekleştirilen sosyal harcamaların, bölgelerin yoksulluk oranlarını etkilediği sonucuna varılmış ve sosyal harcamalar ile yoksulluk arasında ters bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Gümüş ve Çelikay, 2014: 130).
Nurdoğan	Türkiye’deki sosyal güvenlik harcamalarının GSYH oranının insani gelişme endeksinde olan etkisini incelemiştir. Analizde Eviews 10.0 ekonometrik paket programını kullanmıştır. 1990-2017 yıllarına ait yıllık veriler ışığında sosyal güvenlik harcamalarının insani gelişme endeksi arasındaki ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Analizlerde birim kök testleri ile değişkenlerin durağanlığı tespit edilmiştir. Durağan olan serilerde <i>Eş-bütünleşme Analizi</i> yapılmış ve sosyal güvenlik harcamalarının GSYH oranı ile insani gelişme endeksinin uzun dönemde dengede olduğu sonuca varılmıştır. Yapılan <i>Granger Nedensellik Testi</i> ile Türkiye’de sosyal güvenlik harcamalarının GSYH oranının insani gelişmenin bir nedeni olduğu iki değişken arasında pozitif yönlü bir nedensellik bulunduğu sonucuna varılmıştır (Nurdoğan, 2019: 5)
Arpacıoğlu	Yoksullukla mücadelede sosyal yardımların yoksulluk ile uzun ve kısa vadede ilişkili olup olmadığı ayrıca yoksulluk ve sosyal yardımlar arasındaki nedenselliği incelemiştir. 1987-2014 yılları arasındaki veriler <i>ARDL Eş-bütünleşme ve Granger Nedensellik Analizi</i> yöntemiyle test edilmiştir. ARDL testi sonuçlarına göre; kısa dönemdeki katsayılar incelendiğinde, ekonomik büyüme ve sosyal yardımların, hanehalkı tüketim harcamalarını arttırdığını ve bunun sonucunda yoksulluğu azalttığı, uzun dönemli katsayılar incelendiğinde ise reel milli gelirdeki artışın hanehalkı tüketim harcamalarını arttırdığı dolayısıyla yoksulluğu azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Özdemir, 2019). Sonuç olarak Türkiye’de artan milli gelirin yoksulluğu azalttığı sonucuna ulaşılabilir. Kısa dönemli nedensellik testi sonuca göre; reel gayri safi yurt içi hasıladan yoksulluğa doğru, enflasyondan yoksulluğa doğru, enflasyondan reel gayri safi yurt içi hasılaya doğru, yoksulluktan dış ticaret hacmine doğru, reel gayri safi yurt içi hasıladan dış ticaret hacmine doğru ve enflasyondan dış ticaret hacmine doğru tek yönlü nedensellik ilişkilerinin geçerli olduğu görülmüştür. Uzun dönemde ise, Reel gayri safi yurt içi hasıla ve yoksulluk arasında çift yönlü nedensellik ilişkisine ulaşılmıştır (Özdemir, 2019: 974).

b. Uygulamada Kullanılan Metodoloji

II. Dünya Savaşı’ndan sonra sosyal devlet dönüşümü başlamış olmakla birlikte Aydın ve Çakmak (2017: 5) 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizler ise sosyal devlet gelişiminin durmasına sebep olmuştur. Buna bağlı olarak sosyal devlet uygulamalarının gerektirdiği masraflar azaltılmış ve reform, modernizasyon, dönüşüm gibi tanımlamalarla yeniden bir yapılanma süreci başlamıştır. Böylece Neo-liberal düşünceler öncülüğünde küreselleşme hız kazanmıştır. Küreselleşmeye bağlı olarak 1990 başlarına gelindiğinde devletin ekonomik alanda küçülmesi gündeme gelmiştir. 2000’li yıllarda ise bunun yerini OECD ve Dünya Bankası öncülüğündeki “aktif ve düzenleyici devlet” rolü ön plana çıkmıştır. Yani, sosyal devlet yeniden yapılandırılmıştır (Gümüş, 2010: 118).

Bu gelişmelerle birlikte 2001 yılında Türkiye’nin yaşamış olduğu ekonomik krizden çıkabilmek için bir dizi ekonomik istikrar programları uygulanmaya başlanmıştır. İç ve dış unsurlarda pozitif bir yönde güven sağlanmış, ortalama %7,8 gibi bir büyüme hızı yakalanmış ve kişi başına düşen milli gelir 5000\$’ı aşmıştır (TOBB, 2005).

2008 yılında “Dünya Finansal Krizi” ortaya çıkmasıyla birlikte petrol, mal ve tarım ürünlerinde aşırı fiyat artışları meydana gelmiştir. Bütün ülkeleri etkileyen bu kriz tüm dengeleri alt üst etmiş, bankacılık ve finansal sistemler zarara uğramıştır. Türkiye’nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler ile AB ve gelişmiş ülke ekonomilerinde de büyük oranda düşüşler ve küçülmeler meydana gelmiştir. Krizde en önemli daralma Avrupa ve gelişmiş ülke ekonomilerinde olmuş, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde daha az düşüşler gerçekleşmiştir (Apaydın, 2018: 161).

Krizi körtükleyen nedenlerden biri de cari açıklardır. Gelişmekte olan ülkelerde girdilerin yüksek olması sonucunda ihracatın ithalatı karşılayamadığı ve cari işlemler dengesinde bozulmalar meydana geldiği görülmüştür.

Kriz döneminde gelişmiş ülkeler tarafından alınan ekonomik tedbirler küresel ölçekte yeterli iyileşmeyi sağlayamamıştır. İktisadi faaliyetlerde yavaşlama başlamış ve büyüme oranlarında da düşüşler yaşanmıştır. Bu faaliyetlerin yavaşlaması yanında işsizlik oranlarının artması da finans alanında ciddi bir baskı oluşturmuştur. Ülkemiz küresel ekonomiye entegre olduğu için bu krizden etkilenmiştir. Aynı zamanda AB ülkeleri ile yüksek oranda ihracat hacmimiz bulunmaktadır. Krizle birlikte ticari ilişkiler azalmış ve buna bağlı olarak cari açıkta artış meydana gelmiştir (Kaderli ve Küçükkaya, 2012: 87).

Kriz sürecinde ülkelerin makro ekonomik verileri kötüleşmiş, büyüme oranı düşmüş, kişi başına düşen milli geliri azalmış, yoksulluk ve işsizlik oranları yükselmiştir. Örneğin; Türkiye’de 2008 yılında %11 olan işsizlik oranının 2009’da %14’e tırmandığı görülmektedir (Öcal, 2011: 206). Bu dönemde Türkiye’de riskli gruplara önemli sosyal yardımlar aktarılmıştır. Ekonomideki daralma sonucu sosyal prim tahsilatlarında görülen azalma ise sosyal güvenlik sisteminde açıklar meydana getirmiştir. 2007’de %4,5 oranında prim tahsilatı sağlanırken bu oran 2008 yılında %1,9’a gerilemiştir. Zira işsizlik sigortası da bu düşüşten nasibini almıştır. Hükümet ekonomiyi canlandırmak için mali teşvikler uygulama yoluna gitmiştir (Karakurt, 2010).

2010 öncesi döneme ait yaşanan gelişmeler ve bunlara ait yeterli verilerin olmaması nedeniyle 2010-2017 yılları arasındaki döneme ait verilere analizimizde yer verilmiştir. Bu çalışmada kullanılan veri setleri, ülkelerin maddi yoksunluğa ne kadar uzak veya ne kadar yakın oldukları hakkında bize bilgi vermektedir. Yapılan analizde; sosyal güvenlik sistemi, sosyal sigortalar, sosyal yardımlar, sosyal harcama uygulamaları, gümrük birliği üyeliği, ticaret ve AB’a üyelik süreci bakımından ilgili olduğumuz Avrupa ve gelişmiş 32 ülkeye yer verilmiştir. Bunları; yirmi biri gelişmiş (Danimarka, Almanya, İrlanda, Fransa, Hollanda, Avusturya, Lüksemburg, Finlandiya, İsveç, İtalya, İsviçre, İngiltere, İzlanda, Norveç, Belçika, İspanya, Portekiz, Slovenya, Yunanistan, Malta ve Çekya) ve on biri gelişmekte olan (Bulgaristan, Estonya, Türkiye, Letonya, Litvanya, Kıbrıs, Polonya, Romanya, Slovakya, Macaristan ve Hırvatistan) ülkeler oluşturmaktadır. Verilerin ekonometrik analizi için Stata programı kullanılmıştır. Kişi Başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla, Gini katsayısı, istihdam ve sosyal güvenlik harcamaları ile maddi yoksunluk arasındaki ilişki *Panel Veri Analizi Yöntemi* kullanılarak tespit edilmiştir. Veriler, Eurostat ve Dünya Bankası kaynaklarından elde edilmiştir.

Çalışmada bağımlı değişken; maddi yoksunluk olarak alınmış, bağımsız değişkenler ise; kişi başı gayri safi yurt içi hasıla, gini, istihdam ve sosyal güvenlik harcamaları olarak alınmıştır.

Eurostat ve Dünya Bankası kaynaklarından elde edilmiştir.

$$Y2_{it} = \alpha_{it} + \beta_{1i}GNI_{it} + \beta_{2i}GDP_{it} + \beta_{3i}EMP_{it} + \beta_{4i}X1_{it} + u_{it}$$

- Y2 : Maddi yoksunluk
- GNI: Gini katsayısı
- GDP: Kişi Başı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (\$)
- EMP: İstihdam oranı
- X1: Sosyal güvenlik harcamalarının Gayri Safi Yurt İçi Hasıla içerisindeki oranı
- α : Sabit parametre,
- β : eğim parametresi,
- u: hata terimi,
- i: Analizde yer alan ülkeler
- t: Zaman (yıl)

c. Modelin Tahmin Edilmesi ve Sonuçları

Ekonometrik analizlerde kullanılan üç çeşit veri türü vardır. Bunlar; Zaman Serisi, Yatay Kesit ve Karma veridir. Panel Veri, karma verilerinin özel durumudur (Damodor, 2016). Panel Veri; Yatay kesit ile zaman serisinin birleştirilmesiyle oluşmaktadır. Panel veriler kullanılarak oluşturulan panel veri modelleri yardımıyla ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine panel veri analizi denilmektedir (Tatoğlu, 2018). Buradaki

veriler yatay kesiti biriminin sayısı (ülke) dönem sayısından (yıllar) büyük olursa kısa panel olarak adlandırılır (Damodor, 2016). Genellikle bu durumla karşılaşılmaktadır. Panel Veri Modelinin üç türü vardır. Bu modellerde *iki tahmin yöntemi* kullanılmaktadır. Bunlar:

Sabit Etkiler Modeli: Birim etki ile bağımsız değişkenler arasında korelasyonun olması halinde kullanılan yöntemdir. Eğim katsayılarının zaman ve yatay kesit birimleri için aynı olduğu fakat sabit katsayının yatay kesit birimlerine göre değiştiği modeldir. Sabit terim, her bir yatay kesit birim için farklı değerler almaktadır. Bu yüzden sabit katsayı sabit bir değişken gibi düşünülmektedir (Tatoğlu, 2018).

Tesadüfi Etkiler Modeli: Birim etki ile bağımsız değişkenler arasında korelasyon olmadığı durumdur (Arı ve Zeren 2011). Bu model “Varyans Bileşenleri Modeli” olarak da adlandırılmaktadır.

Hausman Testi, Sabit Etki ve Tesadüfi Etki modelleri arasında bir tercih yapılmak için kullanılmaktadır. Bu test Tek Yönlü ve İki Yönlü Modeller de uygulanabilir. Test istatistiği sıfır hipotezi altında gerçekleşmesi durumunda tesadüfi etki modelinin hata terimi bileşenlerinin, bağımsız değişkenler ile ilişkili olmadığı kararı verilebilecek ve bu durumda tesadüfi etkili model tercih edilecektir (Yaz, 2013).

Tablo 3. Sabit etkiler modeli panel veri analizi sonuçları

Fixed-effects (within) regression		Number of obs	=	256
Group variable: no		Number of groups	=	32
Rq:		Obs per group:		
within	= 0.3275	min	=	8
between	= 0.5677	avg	=	0.8
overall	= 0.5447	max	=	8
		F(4, 220)	=	26.79
corr(u_i , xb) = 0.0692		Prob> F	=	0.0000

Maddi Yoksunluk	Coef.	Std. Err.	T	P> t	[95% Conf. Interval]
g_pcdgp	.0441489	.0246628	1.79	0.075	-.0044566 .0927544
Emp	-.8310891	.0864056	-9.62	0.000	-1.001378 -.6608004
Gini	8.976066	18.93018	0.47	0.636	-28.33165 46.28378
x1	-.279174	.1866244	-1.50	0.136	-.649798 .0886211
_cons	68.70726	10.15583	6.77	0.000	48.6921 88.72243
sigma_u	6.7280779				
sigma_e	2.8802598				
rho	.8451187				(fraction of variance due to u_i)

F test that all u_i = 0 : F(31, 220) = 31.05 Prob> F = 0.0000

Tablo 4. Tesadüfi etkiler modeli panel veri analizi sonuçları

Random-effects GLS regression		Number of obs	=	256
Group variable: no		Number of groups	=	32
R-sq:		Obs per group:		
within	= 0.3216	min	=	8
between	= 0.6271	avg	=	0.8
overall	= 0.5980	max	=	8
		Wald chi(4)	=	159.86
corr(u_i , xb) = 0(assumed)		Prob> F	=	0.0000

Maddi Yoksunluk	Coef.	Std. Err.	Z	P> z	[95% Conf. Interval]
g_pcdgp	.0439065	.024709	1.78	0.076	-.0045223 .0923353
Emp	-.8260802	.0701351	-11.78	0.000	-.9635424 -.688618
Gini	29.20442	15.68005	1.86	0.063	-1.52797 59.93676
x1	-.4149969	.1294911	-3.20	0.001	-.6687949 -.161199

_cons	65.49409	8.618421	7.60	0.000	48.60229	82.38589
sigma_u	5.8049993					
sigma_e	2.8802598					
rho	.80245003 (fraction of variance due to u_i)					

F test that all u_i = 0 : F (31, 220) = 31.05 Prob>F = 0.000

Tablo 5. Hausman test sonucu

----Coefficients----

	(b) Fe	(B) .	(b-B) Difference	sqrt (diag (V_b-V_B)) S.E.
g_pcgdp	.0441489	.0439065	.0002424	.003378
Emp	-.8310891	-.8260802	-.0050089	.0521067
Gini	8.976066	29.20442	-20.22836	10.97982
x1	-.2791794	-.4149969	.1358175	.1372768

b = consistent under Ho and Ha ; obtained from xtreg.

B = inconsistent under Ha, efficient under Ho ; obtained from xtreg.

Test: Ho : difference in coefficients not systematic

$$\text{Chi2}(4) = (b-B)' [V_b-V_B]^{-1} (b-B)$$

$$= 9.44$$

$$\text{Prob}>\text{chi2} = 0.0510$$

Test: Ho : “Parametreler arasındaki fark sistematik değildir” şeklinde kurulmuştur. b(fe)’nin Ho ve Ha altında tutarlı olduğu Tesadüfi Etkiler Modeli tercih edilmiştir. Tesadüfi Etkiler Model’inin sonuçlarına göre maddi yoksunluğu;

- ❖ Kişi başı GSYİH’nin büyüme oranı, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkiliyor.
- ❖ İstihdam negatif ve istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkiliyor.
- ❖ Gini katsayısı, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkiliyor.
- ❖ Sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki payı, negatif ve istatistiksel olarak anlamlı şekilde etkiliyor.

Özetle söylemek gerekirse; *kişi başına düşen GSYİH arttıkça maddi yoksunluk da artmaktadır. Gini katsayısı arttıkça maddi yoksunluk da artış göstermektedir. İstihdam ve sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki payı arttıkça maddi yoksunluk azalmaktadır.*

Gelişmiş ülkelerde küreselleşme ile birlikte *Ters Kuznets (U)* etkisi görülmektedir. Yani gelir dağılımında önce düzelme görülmekte ve daha sonra tekrar bozulmaktadır. Öte yandan ülkelerin kişi başına düşen milli geliri bir seviyeye kadar arttırdıktan sonra daha fazla artıramamaları durumu ise orta gelir tuzağına düşmelerine neden olmaktadır. Dünya Bankası’nın sınıflandırmasına göre Türkiye ekonomisi üst-orta gelirli ekonomi konumunda bulunması dolayısıyla Türkiye ekonomisi yüksek gelirli ülkeler sınıfına geçemeyip bu noktada sıkışıp kalmıştır. Orta gelir tuzağına düşen Türkiye gibi ülkelerde üretkenlik artışı yavaşlamakta ve verim düşme eğilimi göstermektedir (Ak ve Altıntaş 2016: 95). Çalışmamızda yapılan analiz sonuçları ülkemizin Ters Kuznets eğrisi etkisinde olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Kıt kaynaklarla işleyen ekonomik düzen insanların paylaşım mekanizmalarında ortaya çıkan birtakım aksaklıklar sonucu yoksulluk kavramını ortaya çıkarmıştır. Globalleşen dünya da yoksulluk bir ülkenin ya da belirli bir bölgenin konusu olmaktan çıkmış, tüm dünya ülkelerini ilgilendirir bir duruma gelmiştir. Bu kapsamda yoksulluk olgusu ile yapılan mücadele de uluslararası iş birliği gerektirmektedir.

Kişilerin mevcut ve gelecek yıllardaki yaşam standartları ile yakından ilgili bulunan sosyal güvenlik sistemi yoksullukla mücadelede kullanılan en önemli araçlardan birisidir. Bu bağlamda yoksullukla etkin mücadele için güçlü bir sosyal güvenlik sistemi gerekmektedir.

Ülkemiz tarihinde sosyal güvenlik kurumunun görev zararları nedeniyle kamu kesimi önemli mali külfetlerle karşı kalmıştır. Bununla birlikte sosyal yardım hizmetleri alanında görülen dağınıklıklar neticesinde zaman zaman sosyal güvenlik sisteminde önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda tüm vatandaşların sisteme dahil edilebileceği ve sosyal güvenlik sisteminin kendi kendini finanse edebileceği bir sistem geliştirme çabası içinde olunmuştur. Bu kapsamda 2012 yılından itibaren 5510 sayılı kanunla yapılan

“Genel Sağlık Sigortası” düzenlemesiyle çalışan ve çalışmayan tüm vatandaşların sigorta hizmetinden yararlanması hedeflenmiştir.

Çalışmamızda 2010-2017 dönemine ait Dünya Bankası ve Eurostat’dan elde edilen ülkemizin de içinde bulunduğu 32 ülkenin verileri sosyal güvenlik harcamalarının GSYH içindeki oranı, Gini katsayısı, istihdam, kişi başına düşen milli gelir ile maddi yoksunluk arasındaki ilişki ele alınmıştır. Elde edilen veriler Panel Veri Analiz Sistemi’nde incelenmiştir. Buna göre analizde; test istatistiğinin sıfır hipotez altında gerçekleşmesi nedeniyle tesadüfi etkiler modeli tercih edilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda maddi yoksunluğa etki eden şu bulgulara ulaşılmıştır:

Maddi yoksunluğun azaltılabilmesi için; kişi başına düşen milli gelirin artırılması, gerekli istihdamın sağlanması, gelir adaletsizliğinin azaltılması için Gini katsayısı değerlerinin sıfıra yaklaştırılması ve sosyal güvenlik harcamalarının bütçe içindeki payının artırılması gereklidir. Özellikle ekonomik bakımdan riskli grupların sosyal yardımlarla desteklenmesi gerekmektedir. Söz konusu uygulamalar gerçekleştirilirken Sosyal Güvenlik Kurumu bütçesinin gelir-gider dengesinin korunmasına yani aktif-pasif oranının dengede tutulmasına özen gösterilmelidir.

Türkiye’nin yoksulluk oranını düşürebilmesi için sosyal yardım harcamalarına daha çok pay ayırması ve sosyal yardımların düzenli olarak dağıtılması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için elindeki kaynakları konjonktürel değişikliklere uygun bir şekilde kullanan güçlü bir sosyal güvenlik sisteminin olması gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal parafiskal gelirlerin bürokratik hantallıktan uzak, ekonominin hızlı kuralları ile işleyen bir mekanizma tarafından yönetilmesi sosyal güvenlik sisteminde yer alan öz gelirlerin sürekliliği açısından doğru bir uygulama olacağı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- AÇSHB (Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2019). Faaliyet Raporu. Ankara.
- Ak, Mehmet Z. & Altıntaş, Nurullah, (2016) “Kuznets’in Ters U Eğrisi Bağlamında Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Ekonomik Büyüme İlişkisi:1986-2012”, Maliye Araştırmaları Dergisi. 2(3). 93–102.
- Ak, Muammer , (2016) “Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk”, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi. (54). 296–306.
- Aktan, Can & Vural, Yaşar İ.. (2002) Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemi, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Alper, Yusuf, (2013) Sosyal Sigortalar Hukuku, Dora Yayınları, Bursa.
- Apaydın, Ferhat, (2018) “Türkiye’de İşsizliğin Karakteristiklerinin Karşılaştırılmalı Analizi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 1(30). 159–200.
- Arı, Ayşe & Zeren, Fatma, (2011) “CO2 Emisyonu ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi. CO2 Emisyonu ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi”, Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.18(2). 37–47.
- Arpacıoğlu Özdemir, Ö. (2019). "Bir Sosyal Koruma Bileşeni Olan Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerinde Etkisi: Ampirik Bir Uygulama". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi , 12 (63), 968-977.
- Atatanır, Hicran, (2009). Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar. Sosyal Güvenlik Kurumu Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Aydın, Kemal & Çakmak, Eyüp. E, (2017) “Sosyal Devletin Dönüşümü”, Sakarya İktisat Dergisi. 6(4). 1–11.
- Bedük, Aykut & Mete, Okan, (2006) “Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları”, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi. 9(2). 24–42.
- Building a Better Working Word (2020) Kovid-19 Dünya'dan ve Türkiye'den Bulgular. Erişim tarihi 7.08.2020, https://www.ey.com/tr_tr/covid-19/yayinlar-ve-raporlar/.
- Damodor, Gujarati, (2016) Econometrics by Examples.BB101 Yayınları, ABD.
- Daşlı, Yılmaz (2018) “Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları” C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 19 (2). 525-540.
- Deaton, Anton, (2003) “Regional Poverty Estimates for India 199-2000”, Research Program in Development Studies, Princeton University. 1–14.
- Demir, Müslim. & Canbay, Tülin, (2013) “Türkiye’de Sosyal Güvenlik Açıklarının Azaltılmasında Denetimin Önemi (Manisa İli Örneği)”, CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 11(3). 451–467.
- DPT, (2001) 8.BYKP Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara.
- Dumanlı, Recep, (1996) Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları, DPT Yayınları, Ankara.
- Ensari, Sıddık, (2010) “TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine”, Maliye Finans Yazıları.24(87). 9-15.
- Gümüş, Ali T., (2010) “Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 18(2). 117–158.
- Gümüş, Erdal & Çelikay, Ferdi, (2014) “Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 14(4).127–138.
- Gürler H., Gülsüm, (2010) “Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü”, Türk İdare Dergisi. (467). 135-152.
- Gürler H., Gülsüm, (2011) “Türkiye’de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 16(1). 205–216.
- Kaderli, Yusuf & Küçükkaya, Hatice, (2012) “2008 Dünya Finansal Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmelerin Bazı Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 12(12). 85–96.
- Karaca, G. Nuray& Berrşn G., Candidate (2014) “Türkiye ve Geçiş Ekonomilerinde Çok Boyutlu Yoksulluk ve İnsani Gelişme”, International Conference On Eurasian Economies. 1-9.
- Karakurt, Birol, (2010) “Küresel Mali Krizi Önlemede Maliye Politikasının Rolü ve Türkiye’nin Krize Maliye Politikası Cevabı”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 24(2). 167–195.
- Kayalidere, Gül & Şahin, Hande, (2014) “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk”, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi. 2(2). 57–75.
- Kızılgöl, Ayvaz & Demir, Çiğdem, (2010) “Türkiye’de Yoksulluğun Boyutuna İlişkin Ekonometrik Analizler”, İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 1(1). 21–32.
- KPMG (2020). COVID-19'un Ekonomiye Etkisi.Erişim tarihi, 28.08.2020, <https://home.kpmg/tr/tr/home/medya/press-releases>.
- Levine, Ross & Renelt, David, (1993) “A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions”, American Economic Association. 82(4). 942–963.
- Li, Hongy, Xie, Danyang & Zou, Heng-fu, (1999) “Dynamics of Income Distribution”, The Canadian Journal of Economics. 33(4). 937–961.
- Mello, Luiz De & Tiongson, Erwin. R, (2003) Income Inequality and Redistributive Government Spending. ABD: IMF Working Paper.

- Nurdoğan, A. K. (2019). "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamaları ve İnsani Gelişme Endeksi İlişkisi Ekonometrik Analiz (1990-2017)". Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 1-5.
- Öcal, Fatih M., (2011) "Küresel Ekonomik Krizin Reel Sektöre Etkileri Çerçevesinde Türkiye'nin Dış Ticaret Analizi", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 10(36). 204–225.
- Roine, Jesper, Vlachos, Jonas & Waldenström, Daniel (2009). The Long-run Determinants of Inequality: What can we learn from top income data? Journal of Economics. 8(7). 974-988.
- Sarısoy, İdris & Koç, Selçuk, (2010) "Türkiye'de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi", Maliye Dergisi. (158). 326–346.
- Sofracı, Erdem, (2005) "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Analizi", Sosyal Bilimler Dergisi. 2(2). 59–82.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2020). Kurum İstatistikleri. Erişim tarihi, 9.07.2020, <http://sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/>.
- Talas, Cahit (1997) Toplumsal Ekonomi. İmge Kitabevi, Ankara.
- Talas, Cahit, (1961) İçtimai İktisat. İmge Kitabevi, Ankara.
- Tatoğlu, Ferda Y. (2018) Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı. BETA Basım Yayın, İstanbul.
- TDK (2005). Yoksulluk. TDK Yayınları, Ankara.
- Topgül, Seda, (2013) "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 14(1). 277–296.
- Türkiye Borsalar ve Odalar Birliği (2005). Ekonomik Raporu. TOBB, Ankara.
- Uluslararası Çalışma Örgütü (2020). Sosyal Koruma İzleme Sistemi. Erişim tarihi, 25.08.2020 <https://www.ilo.org/ankara/publications/>.
- UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) (2016). İnsani Gelişme Raporu. USA.
- United Nations, Multidimensional-Poverty. Erişim tarihi, 2.5.2021, https://www.undp.org/human_development/2020-Multidimensional-Poverty-Index-MPI.html
- Uysal, Gökçe & Genç, Yazgı, (2019) Üç Çocuktan Biri Şiddetli Maddi Yoksunluk İçinde Büyüyor. Erişim tarihi, 31.09.2020, <https://betam.bahcesehir.edu.tr/2019/04/uc-cocuktan-biri-siddetli-maddi-yoksunluk-icinde-buyuyor/>.
- World Bank (1991). Poverty Reduction Handbook, Washington.
- Yaz, Hüseyin F. (2013). Panel Veri Analizinde Hausman Test İstatistiği Örnek Uygulama. Erişim tarihi, 25.02.2020, https://www.academia.edu/34918554/Panel_Veri_Analizinde_Hausman_Test_%C4%B0statisti%C4%9FiEviews_ile_bir_uygulama.
- Yılmaztürk, Aysun, (2016) "Türkiye'de Kadın Yoksulluğu, Nedenleri Ve Mücadele Yöntemleri", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 19(36–1). 769–796.